

YOSHLARDA OILAVIY MUNOSABATLARNI SHAKLLANTIRISHDA JADID MA’RIFATPARVARLARINING QARASHLARI.

Musoyeva Marjona

BuxDPI – Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi.

1-bosqich talabasi

Email: marjonamusayeva4@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18676151>

Annotatsiya: *Ushbu maqolada yoshlarda sog‘lom oila munosa-batlarini vujudga keltirishda jadidlarning g‘oyalari va undan ko‘zlagan maqsadlari ochib berilgan. Shuningdek, Abdulla Avloniy, Abdurauf Fitrat, Hoji Muin kabi namoyondalarning o‘g‘il va qiz bolalarning qanday ta’lim-tarbiya olishi haqidagi g‘oyalari aks etgan.*

Kalit so‘zlar: *jamiyat, oila, jadidlar, farzandning tarbiyasi, o‘g‘il va qiz bola, Abdurauf Fitrat fikrlari, kelajak avlod, ota-ona*

Аннотация: *В данной статье раскрываются идеи и цели семьи джадидов в создании здоровых семейных отношений среди молодежи. В ней также отражены взгляды таких деятелей, как Абдулла Авлони, Абдурауф Фитрат и Хажу Муин, на то, как следует*

Ключевые слова: *Общество, семья новые поколения, воспитание детей, мальчики и девочки, взгляды Абдурауфа Фитрата, будущее поколение, родители.*

Abstract: *This article reveals the ideas and goals of the Jadids in creating healthy family relationships among young people. It also reflects the ideas of figures such as Abdulla Avloni, Abdurauf Fitrat, and Haji Muin about how boys and girls should be educated.*

Keywords: *society, family, new generations, child rearing, boys and girls, Abdurauf Fitrat’s thoughts, future generation, parents.*

Har qanday davlat, har qanday jamiyat ham o‘z boyliklari bilan qudratli hisoblanadi. Ammo yurtning asosiy boyligi, avvalo, insondir. Kishilik jamiyati vataniga sadoqatli, iymon-e‘tiqodi butun, ma’naviyati yuksak insonlar bilan faxrlanadi. Bunday boylik har qanday davlatning qudratli salohiyat manbaidir. Shuning uchun ham bugungi kunda mamlakatimizda oila munosabatlari dolzarb mavzuga aylandi. Chunki oila davlatning asosiy bo‘g‘inidir. Yurtning rivojlanishi uchun esa oiladagi munosabatlar muhim rol o‘ynaydi. Sog‘lom avlodni vujudga keltirish uchun ta’lim-tarbiya muhim ahamiyatga ega. Birinchi Prezidentimiz I. A. Karimov bu borada: “Sog‘lom avlodni tarbiyalash buyuk davlat poydevorini, farovon hayot asosini qurish deganidir”, — deb aytgan edi. Darhaqiqat, O‘zbekiston mustaqilligini mustahkamlash va kelajak istiqbolini yuksaltirish barkamol insonlarga chambarchas bog‘liqdir.

Buning uchun esa ularni tarbiyalab, kamol toptiradigan shaxslar ham kelajak avlod uchun har tomonlama o‘rnak bo‘lishi lozim. Shuningdek, oilaviy munosabatlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar negizida rivojlantirish zarur. Natijada avlod ham demokratik, ham qadriyatlar asosida kamol topadi. Kelajak avlodning sog‘lom munosabatda o‘sishi tarbiyaga borib taqaladi. Oila farzand tarbiyasining shakllanishida asosiy rol o‘ynaydi. Shavkat Mirziyoyev tarbiyaning negizi oilada

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

bo‘lishi haqida to‘xtalib: “Xalqning aniq maqsad sari harakat qilishi, davlatmand bo‘lishi, baxtli bo‘lib izzat-hurmat topishi, jahongir bo‘lishi yoki zaif bo‘lib xorlikka tushishi, baxtsizlik yukini tortishi, e’tibordan qolib, o‘zgalarga tobe va qul, asir bo‘lishi ularning o‘z ota-onalaridan bolalikda olgan tarbiyalariga bog‘liq”, — degan edi. Darhaqiqat, yoshlarning tarbiyasizligi mamlakatning tanazzuliga sabab bo‘ladi. Chunki tarbiyaning bo‘lmasligi ma’naviyatsizlikka asos bo‘ladi.

Bugungi kunda oilada jismonan sog‘lom, ma’naviy jihatdan barkamol va madaniyatli insonni voyaga yetkazish katta ahamiyat kasb etadi. “Qush uyasida ko‘rganini qiladi”, deganlaridek, xonadondagi tarbiyaning namunaviy shakli ota-ona orasidagi munosabatlarda namoyon bo‘ladi. Ular o‘rtasidagi o‘zaro hurmat, muomala va hamjihatlik farzand tarbiyasi uchun katta ahamiyatga ega. Chunki bolaning ko‘rgan hodisasi uzoq vaqt davomida xotirada saqlanib qoladi. Bu esa farzandlarning boshqalarga nisbatan hurmat ruhida tarbiyalanishiga asos bo‘ladi.

Oila a‘zolari tarbiya ko‘rmasa, chin baxt-saodat bilan umr kechirmaydi. Oilasi tarbiya ko‘rmagan millat taraqqiy etmaydi, degan fikrlar ilgari surilgan. Albatta, tarbiya jarayoni shunday bosqichki, u insonning butun umri davomida kerak bo‘ladigan ma’naviyat, ma’rifat va taraqqiyotning asosidir. Insonning ravnaq topishi yoki zavolga yuz tutishi ham tarbiyaga bog‘liq. Jadid namoyondalaridan biri bo‘lgan Abdulla Avloniy: “Tarbiya bizlar uchun yo hayot — yo mamot, yo najot — yo halokat, saodat — yo falokat masalasidir”, — deb aytgan. Darhaqiqat, tarbiya odob-axloq, insoniylik, hurmat kabi sifatlarni o‘z ichiga oladi. Bunday fazilatlariga ega bo‘lgan yoshlar rivojlanish bilan birga, ko‘plab yutuqlarga erishadi. Tarbiyasizlik esa, aksincha, hurmatning yo‘qolishiga hamda mag‘lubiyatga sabab bo‘ladi, ya’ni falokat va halokatga olib keladi.

Shuningdek, tarbiya bo‘lgan joyda ta’lim ham bo‘ladi. Bugungi kunda tarbiyali yoshlar o‘z xulqi va tarbiyasi orqali bilim egallab, ustozlarning hurmatini qozonib, chet el universitetlarida ta’lim olmoqda. Jadidlardan biri bo‘lgan Abdurauf Fitrat tarbiya masalasini to‘rt qismga: farzand tarbiyasi, badan tarbiyasi, aqliy tarbiya va axloqiy tarbiyaga ajratadi. Bu tushunchalar bir-biri bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, bir-birini to‘ldiradi. Bularning asosida ota-ona va muallim muhim rol o‘ynaydi. Farzand tarbiyasi, asosan, oilada shakllanadi, ya’ni bolaning maktabga borishigacha bo‘lgan davrni o‘z ichiga oladi. Badan tarbiyasi farzandning sog‘lom holda kamol topishiga sabab bo‘ladi. Aqliy tarbiya inson aqlini tarbiyalash, zehn va idrokni rivojlantirishdir. Axloqiy tarbiya esa sanab o‘tilgan uch qismning eng muhimidir. Bunday tarbiyaning yo‘qligi aqliy va jismoniy kuchning zararli yo‘nalishda ishlatilishiga olib keladi. Odamning axloqi shunday yetkazilishi kerakki, uning fe‘l-atvori faqat foyda keltirsin.

Tarbiyaning turlarini yuksaltirish maqsadida jadidlar maktabning yangicha tizimini ishlab chiqdilar. Bunday maktablarda diniy bilimlar bilan bir qatorda dunyoviy fanlar ham o‘qitilishi ko‘zda tutilgan edi. Hozirgi kunda yoshlarda badan tarbiyasi bilan shug‘ullanish kamayib bormoqda. Chunki texnika va texnologiyalar tarbiyaning bu turiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Shuning uchun bugungi davr bolalari yosh bo‘lishiga qaramay turli kasalliklarga chalinmoqda.

Eng muhim masalalardan biri qizlarning ta’lim olishidir. Chunki ta’lim tarbiya jarayonida muhim rol o‘ynaydi. Ayol kishining bilimli bo‘lishi jamiyat rivojiga xizmat qiladi. Avliyo va fozil kishilarning kamol topishida ham ayolning o‘rni beqiyosdir. Bu masala yuzasidan Anbar Otin o‘zining “Qarolar falsafasi” asarida fikr bildirgan. U xonlik davrida ayollarning ta’lim olishi va erkinligi uchun kurashgan. Chunki o‘z zamonasida ular hatto inson sifatida ham ko‘rilmagan.

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

Bugungi zamonda yurtimizda xotin-qizlar ijtimoiy va siyosiy masalalarda alohida o‘rin tutadi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 58-moddasida: “Xotin-qizlar va erkaklar teng huquqlidirlar”, degan norma belgilangan. Bu ayollarning jamiyatni boshqarishda erkaklar bilan teng huquqli ekanligini anglatadi. Hozirgi vaqtda ayollar nafaqat mahalliy sohalarda, balki turli davlat organlarida ham faoliyat ko‘rsatmoqda. Bu taraqqiyotning asosi bo‘lish bilan birga, rivojlanish uchun katta ahamiyatga ega.

Birinchi Prezidentimiz I. A. Karimov shunday degan edi: “Ayrim ota-onalar dabdabali uy-joylar quradi, to‘kib-sochib to‘y qiladi, qator-qator mashinali bo‘ladi. Vaholanki, surishtirsangiz, bolasining qayerda, kim bilan yurishi, vaqtini qanday o‘tkazishi, qanday bilimga ega ekani na otani, na onani qiziqtiradi. Bu — farzandlar taqdiriga, o‘z kelajagiga loqaydlikdan boshqa narsa emas”. Aslida ham shunday. Oilada farzand tarbiyasi birinchi o‘rinda turishi lozim. Ammo taraqqiyotning tezlashuvi va texnologiyalarning rivojlanishi natijasida farzandga bo‘lgan e‘tibor kamaymoqda. Natijada yoshlar orasida bezorilik va ma‘naviy inqiroz holatlari ko‘paymoqda.

Xulosa qilib aytganda, yoshlar — kelajak avlodidir. Ular davlatni yuksaltirishga xizmat qiladi. Shuning uchun farzand tarbiyasiga alohida e‘tibor berish lozim. Buning uchun yoshlarga axloq-tarbiya mavzusidagi darslarni ko‘paytirish zarur. Ayniqsa, bu borada samarali tanlovlar tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, mahalla tashkilotlarida ota-onalar uchun bola tarbiyasi masalalariga bag‘ishlangan majlislar o‘tkazish ham foydali bo‘ladi. Asosiy e‘tiborni yoshlarda sog‘lom oilaviy munosabatlarni shakllantirishga qaratish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Karimov. I. Ma‘naviy yuksalish yo‘lida. Toshkent:O‘zbekiston, 1998.
2. Boltaboyev H. Abdurauf Fitrat. Toshkent:Yangi nashriyot uyi, 2022. -B. 141.
3. Hoji Muin. Tanlangan asarlar. Toshkent:Ma‘naviyat, 2010. -B-251.
4. Abdurauf Fitrat. Oila yoki oilani boshqarish tartiblari. Toshkent:Yoshlar matbuoti, 2024. -B. 157.
5. Quronov. M. Bizni birlashtirgan g‘oya. Toshkent:G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa uyi, 2016. B.
6. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent:Turon zamin nashriyoti, 2023. - B. 91.
7. O‘zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi. Toshkent: O‘zbekiston. 2023. -B. 118.